

Claritate și sobrietate*

Paginile „Jurnalului teatral”, editat de Institutul de Stat pentru Artă din Varșovia, sînt rezervate istoriei și criticii teatrale. Revistă serioasă, cu vechi state de serviciu în cultura polonă, înființată de cunoscutul regizor Leon Schiller și apărind trimestrial într-un tiraj ce nu depășește 1500 de exemplare, „Jurnalul” nu are nimic din rigiditatea solemnă a multor reviste de specialitate. Dimpotrivă, interesul cititorului, stîrnit de varietatea problemelor, de multiplicitatea planurilor de pe care se poartă discuțiile, sau de temeinica științifică a cercetărilor, e ținut treaz de caracterul viu și actual al studiilor, cit și de vioiciunea polemicilor și a controverselor. „Est modus in rebus”, și tocmai găsirea unei „modalități” constituie una din calitățile esențiale ale acestei publicații. Ținută științifică fermă, dar fără ostentație: accesibilitate, dar fără concesii.

O incursiune în numerele I și II ale anului 1957 ne familiarizează cu sfera largă de preocupări ale teatrolgiei poloneze, începînd cu cele mai recente discuții asupra unor probleme la ordinea zilei și sfîrșind cu informații din viața teatrului.

Într-un schimb de scrisori inserate la rubrica „Discuții și articole”. Bohdan Korzeniewski și Zbigniew Raszewski își împărtășesc cu deosebită vervă și umor opiniile despre situația istoriei teatrului și a criticii teatrale în Polonia.

* Pamietnik teatralny, nr. 1—2/1957.

Istoria teatrului există oare ca disciplină de sine stătătoare și gata constituită, ca istoria literară, de pildă? — se întreabă Raszewski. Iar celor care se indoiesc, sau și-au exprimat într-un fel nedumerirea, le răspunde cu exemple pe deplin convingătoare. În toate țările lumii, știința teatrală este recunoscută. În U.R.S.S. face parte, ca disciplină separată, din programele de învățămînt, fiindu-i rezervate un număr considerabil de catedre pe lingă institute speciale. Ba mai mult, unii dintre elevii-absolvenți ai institutelor poartă titlul de „doctor în științe”, deci li s-a acordat cea mai înaltă distincție în ierarhia onorurilor științifice. În apusul Europei, catedrele de istoria teatrului aparțin universității, ca de altfel și în S.U.A.

Teatrul este oare artă? Dacă da, și dacă produsul acestei arte este spectacolul, se pune întrebarea, cum poate fi păstrat el posterității? Presupunînd că, după cum partiturile permit descifrarea unui text muzical, există și mijloace specifice de reconstituire a spectacolului, este oare posibilă în momentul de față, această muncă în Polonia? Nu trebuie considerată, oare, drept o tentativă excesiv de îndrăzneată, sau de-a dreptul un lux? În sfîrșit, apreciînd la justa sa valoare faptul că în Polonia populară văd lumina rampei spectacole excelente din Shakespeare, Molière sau Anouilh, nu se pune oare problema de a găsi „cheia” specifică pentru spectacolele din dramaturgia națională poloneză, pentru piesele lui Mickiewicz, Slowacki sau Wyspianski? Căci, într-o epocă de expoziții și concursuri internaționale, n-ar trebui

oare și Polonia să se îngrijească de găsierea unei note specifice, de găsierea acelei „chei” proprii? Și nu e vorba numai de repertoriu. Cu exemple numeroase și edificatoare, culese din cronici publicate în presă, autorul arată apoi lipsurile criticii teatrale, provenite din superficialitate, ignoranță sau insuficientă pregătire profesională. Ce imagine își va putea face peste 50 de ani un cititor despre situația dramaturgiei poloneze, studiind actualele cronică dramatice?

Un lung și interesant articol este rezervat problemelor teatrului de amatori, care și-a serbat recent în Polonia cea de-a cincizecea aniversare.

Recunoscut drept un excelent mijloc propagandistic al idealurilor socialismului, teatrul de amatori a luat un mare avânt în Polonia în anii de democrație populară. Dar, în ciuda unor succese reale, spectacolele echipelor de amatori aveau lacune serioase. Mai întâi, un fel de monotonie tematică în repertorii și uniformizare în realizarea artistică. Nu existau texte ce s-ar fi putut folosi într-o sală fără estradă, sau pentru spectacole în aer liber. Dar cusurul cel mai de seamă al teatrului de amatori în această perioadă a fost permanenta lui dependență de teatrul profesionist și chiar slugarnica lui imitare.

Înainte de a trage concluzii și a trasa premisele dezvoltării teatrului de amatori astăzi, autorul articolului se apleacă asupra istoriei mișcării teatrului popular din Polonia, începând cu 1907 (anul când a luat ființă în țară prima organizație de acest fel sub numele de „Uniunea teatrelor și corurilor sătești”), ca o consecință a dezvoltării mișcării teatrale în satele din Galizia.

O problemă nerezolvată încă, în pofida celor 50 de ani de experiență, o constituie pregătirea cât mai temeinică a instructorilor. În sfârșit, să nu se uite că slăbiciunile mișcării artistice de amatori provin și din lipsa unor lucrări teoretice, care să generalizeze învățămintele muncii practice. Nu lipsesc numai studiile, dar pînă și materialul documentar asupra evenimentelor principale din domeniul teatrului de amatori în ultimii 12 ani. O ultimă propunere, și desigur nu dintre cele mai puțin importante, este aceea de a reînființa revista „Teatrul popular”, care și-a îndeplinit cu succes misiunea timp de 36 de ani și nu a fost înlocuită, după desființare.

Așa cum în articolul de mai sus, incursiunile în trecutul istoriei teatrului au constituit o prețioasă sursă de informare, dar mai ales de învățăminte cu aplicare imediată și concretă, tot astfel și celelalte articole cuprinse în „Jurnalul teatral” au o deosebită actualitate, chiar și atunci cînd se îndepărtează în timp și spațiu, pînă la a ne face să asistăm în anul 1647 la prima reprezentare a piesei „Turbo sive ingenium” de Johann Valentin Andreae, la Teatrul școlar din Leszno, condus de ilustrul pedagog ceh Jan Amos Komenski. Ocupîndu-se de istoricul spectacolelor de la Leszno unde, în prima jumătate a secolului al XVII-lea, se desfășoară o intensă activitate culturală (ca, de altfel, în multe alte centre din sud-vestul vechii Polonii), autorul articolului, Julian Lewanski, evocă într-un studiu extrem de interesant și documentat, prima apariție a lui Arlechin pe scena poloneză. Îl găsim în piesa de care a fost vorba mai sus, cu numele și costumul lui tradițional, dovedindu-și agerimea, inventivitatea și promptitudinea replicii în disputele cu stăpînul său Turbo, un fel de prototip al doctorului Faustus.

Prin acest articol inserat la capitolul „Materiale”, se aduce o contribuție prețioasă la elucidarea problemei tradițiilor comediei dell'arte în Polonia, iar traducerea din limba latină a respectivului act permite cunoașterea nemijlocită a unui document literar ignorat pînă mai deunăzi.

Despre influența puternică și durabilă a comediei vieneze de improvizație asupra teatrului polonez în a doua jumătate a secolului 18-lea, își informează cititorii Barbara Krul, într-un articol despre celebrul maestru al comediei vieneze Joseph von Kuntz. Stabilindu-se în Polonia, el a desfășurat mulți ani o susținută activitate de actor, director și administrator la Teatrul Național din Varșovia, atunci înființat. În ciuda caracterului lor pronunțat „de specialitate”, la lectura acestor articole, cititorul nu încearcă nici o clipă sentimentul unei fastidioase erudiții. Claritatea și sobrietatea sînt calitățile esențiale care le definesc.

Recenzii, note și corespondență completează sumarul „Jurnalului teatral”, îmbogățit și prin traduceri din lucrări, ca de pildă „Où va le théâtre?” de Jouvet sau „Zapiski Reisoru” de Tairov.

Olgă ZAICIK